

CUVINTE DESPRE OAMENI AI CUVÂNTULUI

Doctor în filologie **Tatiana LUCHIAN**

E-mail: luchian-t@mail.ru

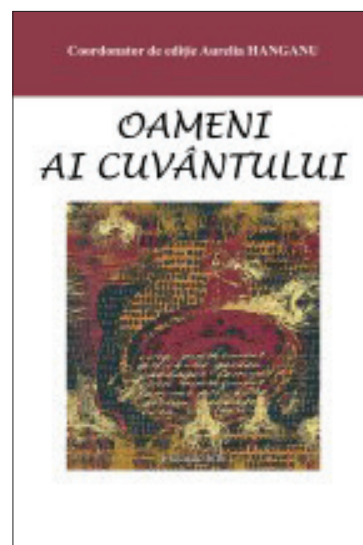
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1391-9107>

Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”

Oameni ai cuvântului este una dintre puținele cărți de la noi consacrate lingviștilor, cu atât mai prețioasă și relevantă, cu cât autoarele sunt ele însele lingviste: Aurelia Hanganu, Elena Ungureanu, Elena Varzari, coordonator Aurelia Hanganu. În maniera lor de abordare, interviurile realizate cu lingviștii basarabeni notorii: Vasile Bahnaru, Iraida Condrea, Elena Constantinovici, Maria Cosniceanu, Anatol Eremia, Nicolae Mătcaș, Vasile Pavel, Gheorghe Popa și Mihail Purice, capătă dimensiunea unor adevăruri științifice de netăgăduit, a unor lecții de istorie, de caracter și de sacrificiu.

Consistente și detaliate, interviurile, cu desăvârșire inedite, cuprind întreaga viață a protagoniștilor, de la naștere, părinți, familie, copilărie, primele studii, până la funcții, proiecte, lucrări, conferințe, intenții de viitor, și chiar mai mult: gânduri printre rânduri, învățăminte, filosofie profesională și existențială. Conținutul acaparează, în primul rând, datorită textului dinamic, centrat pe dialoguri, discuții, interviuri, precum și datorită numelor de rezonanță ale interviewaților, cunoscuți publicului larg, și mai cunoscuți în mediul științific și universitar în calitate de dascăli, mentori, conducători, coordonatori de proiecte etc. Fiecare interviu este precedat de o fișă biografică, însoțită de o fotografie color a lingvistului respectiv, precum și de fotografii din arhivele personale ale protagoniștilor.

Punctul de plecare pentru realizarea cărții a fost argumentul că filologia în Republica Moldova a parcurs un drum sinuos, plasat sub polemica denumirii corecte a limbii vorbite de băștinașii acestui teritoriu. În lunga și zbuciumata cale de afirmare a identității lingvistice, după ani de cenzură și presiune ideologică, abia în 1989, la începutul Mișcării de eliberare națională, limba română, ca denumire și ca veșmânt latin a intrat pe un fâgaș firesc în conștiința populației. Ceea ce vor să pună în valoare autorii este faptul ca revenirea la alfabetul latin și la denumirea corectă a limbii în stânga Prutului se datorează elitei intelectuale, care a făcut istorie în acest sens, contribuția filologilor fiind incomensurabilă. Sunt cei „care au stat la origini, au trecut prin încercări și măcinări ale timpului și regi-

Oameni ai cuvântului. Coord. Aurelia HANGANU.
Chișinău: Editura „Foxtrot”, 2020. 232 p.

mului, au dus povara moldovenismului pe umerii lor, ca, până la urmă, să se poată bucura ei înșiși și să-i poată bucura și pe alții cu roadele cercetărilor de valoare obținute pe față sau pe ascuns și care ne servesc nouă exemple de viață și de atitudini” (p. 6).

Formal, oamenii literelor abordați în lucrare pot fi împărțiți în două grupuri, în conformitate cu instituțiile pe care le reprezintă – Academia de Științe a Moldovei și Universitatea de Stat din Moldova, unde au fost constituite școli științifice (lingvistice), fondate de Nicolae Corlăteanu, apoi Silviu Berejan, respectiv, Anatol Ciobanu, majoritatea lingviștilor de marcă fiind discipolii acestor titani ai lingvisticii românești din spațiul basarabean, chiar dacă au plătit și ei tribut regimului totalitar din perioada sovietică. Astfel, V. Bahnaru, E. Constantinovici, M. Cosniceanu, A. Eremia, V. Pavel, Gh. Popa sunt descendenții școlii științifice a AȘM (ultimul făcându-și studiile și activând la Universitatea din Bălți, fiind în prezent rector al instituției), I. Condrea, M. Purice, N. Mătcaș fac parte din școala lingvistică fondată de reputatul Anatol Ciobanu (și acesta discipol al marelui său înaintaș N. Corlăteanu) la USM, primii trei devenind decani ai facultății, ultimul –

șef de catedră la UPS „Ion Creangă”, apoi ministru al Științei și Învățământului în perioada 1990–1994.

Toți sunt autorii unor studii importante din anumite compartimente ale limbii române – gramatică, sociolingvistică, stilistică și cultivarea limbii, lexicologie, dialectologie și istoria limbii, toponimie, metodică predării limbii române. Lucrări precum *Elemente de semasiologie română* (V. Bahnaru), *Semantica și morfosintaxa verbului în limba română* (E. Constantinovici), *Dicționar de prenume* (M. Cosniceanu), *Dicționar geografic universal* (A. Eremia), *Cercetări asupra graiurilor românești de la est de Prut* (V. Pavel) și multe alte studii ale acestor autori vor rămâne și în timp fundamentale pentru știință și cercetători, iar cele de felul *Epistemologia și metodologia lingvisticii* (Gh. Popa), *Curs de stilistică* (I. Condrea), *Ortografia și ortoepia în școală: Suport didactic* (M. Purice), *Școală a gândului: Teoreme lingvistice* (N. Mățaș) vor continua să constituie un suport temeinic pentru profesori, studenți și elevi, pentru istoria științei și pentru lingvistica în sine.

Un subiect comun este efortul ce l-au depus intervievații în anii renașterii naționale pentru revitalizarea limbii române, pentru promovarea reformelor în domeniul politicii lingvistice, cu tot ce au presupus aceste acțiuni: redactarea scrisorilor adresate autorităților, întocmirea actelor de importanță națională, elaborarea și publicarea referatelor, scrierea unor studii importante în periodicele timpului, familiarizarea populației cu faptele istorico-lingvistice, cu alfabetul latin, elaborarea normelor, a îndrumărilor de scriere corectă etc. Au fost acte în care s-au implicat majoritatea specialiștilor, savanților lingviști, cadrelor didactice, oamenilor din cultură. Așa cum a afirmat dr. hab. A. Eremia, în acea perioadă „tot efectivul științific se angajase în diferitele activități civice și de specialitate” (p. 144).

Menționăm, în această ordine de idei, că Vasile Bahnaru și Irina Condrea au semnat, în 1988, istorica *Scrisoare deschisă* adresată autorităților RSSM, prin care se cerea revenirea la alfabetul latin și declararea limbii române drept limbă de stat.

Maria Cosniceanu a fost implicată în elaborarea unor documente de importanță majoră, fiind membru al multor comisii specializate: Comisia pentru reglementarea onomasticii și terminologiei naționale din cadrul Institutului de Filologie al AȘM, Comisia interdepartamentală pentru studierea istoriei și problemelor dezvoltării limbii (1988), Comisia republicană pentru controlul asupra realizării legislației privind funcționarea limbilor, Comisia municipală pentru reglementarea urbonimicelor din Chișinău, Comisia republicană pentru reglementarea și ocrotirea onomasticii naționale sub egida Ministerului Educației și Tineretului. A publicat articole de popularizare a științei

înței onomastice și a susținut rubrici de autor în periodicele „Timpul”, „Natura”, „Literatura și Arta”, „Făclia”, „Femeia Moldovei”, a fost prezentă la posturi de radio și tv cu emisiuni.

Anatol Eremia a fost inclus în Comisia interdepartamentală pentru studierea stării și dezvoltării limbii moldovenești, fiindu-i încredințate problemele privind onomastica și terminologia științifică, acțiunea rezultând cu formulări și concluzii încadrate în referate și comunicări. A intrat în circulație propunerea sa referitoare la formulele de adresare, cu termenii „domnul” și „doamna”.

Nicolae Mățaș a fost autor al manualului de Limba română pentru clasa a VI-a – primul cu caractere latine. A dat dispoziție în scris tuturor inspectoratelor școlare să folosească glotonimul „limba română” și etnonimul „popor român” cu referire la cel din Basarabia. A introdus în școli disciplina Istoria românilor. A mărit numărul de ore la limba și literatura maternă, declarând rusa limbă opțională.

Pe lângă avalanșa de evenimente, de manifestări patriotice, de activități științifice și didactice în care au fost implicați intervievații, și care trece ca un fir roșu prin toate dialogurile, în fiecare dintre acestea transpare caracterul și personalitatea protagonistului. Este meritul autorilor acestei cărți, care au făcut-o cu suflet și în cunoștință de cauză. O confesiune caldă, suavă și delicată face Elena Constantinovici. Protagonista relatează, calm și înțelept, de parcă am vedea-o aieva, așa cum o știm, despre evenimentele din viața și activitatea sa: copilăria marcată de deportări și foamete, studenția, relațiile colegiale, prietenii, carieră, familie, pasiuni, prezentate într-o manieră deosebit de sensibilă, care trezește emoții, fiori. Discuția cu dr. hab. prof. univ. Vasile Pavel, adâncește cititorul într-o lume aparte, începând de la satul-martir Probotești, în care s-a născut, a copilărit, cu evenimente frumoase dar și cumplite pe care le-a implicat războiul, schimbarea regimurilor politice și ocupația sovietică, plecarea mamei în lumea celor dreți, studenția la Cernăuți, până la experiența profesională în școală, angajarea la AȘM, munca de cercetare, colegi, expedițiile științifice etc. În discuțiile cu Gheorghe Popa punctul culminant, pe lângă vasta sa activitate, munca științifică, îmbinată cu cea didactică, responsabilitățile pe post de rector al Universității din Bălți, este întâlnirea, cunoașterea, colaborarea cu „gigantul de la Tubingen”, Eugeniu Coșeriu.

Fiecare dintre cele nouă dialoguri cu lingviștii basarabeni constituie o lecție de viață și un mesaj adresat succesorilor: de a păstra și multiplica tezaurul lingvistic ce ne e hărăzit. Lucrarea aduce o contribuție substanțială la cunoașterea lingviștilor și a fenomenului lingvistic din spațiul dintre Nistru și Prut.